

TAUSTATIEDOT

Vastaajatahon virallinen nimi
Ehkäisevän päihdetyön verkosto

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi
Teija Strand

Vastauksen vastuuhenkilön yhteystiedot
teija.strand@ehyt.fi
Lausuntopyyynnön käsittelypäivämäärä toimielimessä

Toimielimen nimi

Onko vastaaja*

kunta
sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä tai yhteistoiminta-alue
maakunnan liitto
muu kuntayhtymä tai kuntien yhteistoimintaelin
valtion viranomainen
järjestö
yksityinen palveluntuottaja
joku muu X

Kysymykset

Kysymyksiä uudistuksen tavoitteista

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen tavoitteena on kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä hillitä palveluista aiheutuvia kustannuksia 3 miljardilla eurolla vuoteen 2029 mennessä.

1. Voidaanko uudistuksella kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Aito valinnanvapaus edellyttää laadukasta ja monipuolista palvelutarjontaa. Palveluiden saumaton integraatio puolestaan asiantuntevaa palveluohjausta, esteetöntä tiedonkulkua eri tuottajien kesken

ja huumeidenkäyttäjien/päihdeongelmaisten hoidossa usein myös toimintojen fyysistä läheisyyttä toisiinsa.

Lakiesityksessä ehdotettu monituottajamalli voi pahimmillaan estää kokonaisvaltaisen hoidon toteuttamisen. Useita samanaikaisia palveluita tarvitsevien huumeidenkäyttäjien/päihdeongelmaisten palveluketjut voivat monimutkaistua ja hidastua. Riski hoidon keskeyttämiseen kasvaa.

Esitys näyttää antavan maakunnille mahdollisuuden tarjota tuottajille kapitaatiokorvauksen lisäksi myös syrjäseutulisän, mikä voi ehkäistä asukkaiden palveluvalikon alueellista eriarvoisuutta. Riittääkö tämä turvaamaan markkinadynamiikaltaan haasteellisille alueille riittävän laajan ja laadukkaan palveluvalikon myös huumeidenkäyttäjille/päihdeongelmaisille? Fyysisesti kaukana oleva hoitopaikka lisää asiakkaan kustannuksia ja voi olla este hoitopaikan vastaanottamiselle. Välimatkat hoitavien tahojen kesken vaikeuttavat asiakkaan kokonaisvaltaisen hoidon toteuttamista.

2. Edistääkö uudistus tarkoituksenmukaisella tavalla asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia omiin palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Ehdotetussa rakenteessa palvelut hajautuvat monelle tasolle. Asiakkaan on saatava vertailukelpoista tietoa tuottajista ja palvelujen laadusta, kuten jonotusajoista, hoitojen vaikuttavuudesta, turvallisuudesta ja potilastyytyväisyydestä. Elämönhallinnan ja päihdeongelmien kanssa painiva asiakas vaatii erityistä osaamista palveluohjaukselta ja tarvittaessa tuetun päätöksenteon prosessilta.

Miten asiakaslähtöisyys huomioidaan tuottajasopimuksissa? Mikäli asiakkaan valitsemalla palveluntuottajalla ei ole mahdollisuutta muokata palveluaan asiakkaan tarpeiden mukaan, asiakkaan vaikutusmahdollisuudet voivat supistua.

Tässä vaiheessa on mahdotonta sanoa, edistääkö uudistus tarkoituksenmukaisella tavalla heikoimmassa asemassa olevien huumeidenkäyttäjien/päihdeongelmaisten vaikutusmahdollisuuksia.

3. Antaako uudistus asiakkaalle riittävät mahdollisuudet hakeutua asiakkaan omaan tilanteeseen sopivaan palveluun?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Onko realistista odottaa, että asiakkailla on käytössään riittävät ja vertailtavuuden mahdollistavat tiedot – esteettömästi ja selkokielellä saatavilla – siinä vaiheessa, kun listautuminen palveluntuottajien asiakkaaksi alkaa?

Päihdeongelman ytimessä on riippuvuus, mikä merkitsee vaikeutta tehdä oman hyvinvoinnin kannalta rationaalisia ratkaisuja. Tuettu päätöksenteko voi auttaa huumeidenkäyttäjää/päihdeongelmaista valintatilanteessa. Tätä ennen asiakkaan on kuitenkin täytynyt itse listautua parhaaksi katsomansa palveluntuottajan asiakkaaksi ja ellei hän ole sitä tehnyt, maakunta on osoittanut hänelle helpoimmin saavutettavan toimipisteen. Akuutissa kriisissä oleva, moniongelmainen huumeidenkäyttäjä / päihdeongelmainen ei siten ole yhdenvertaisessa asemassa valintatilanteissa.

Osalle päihdeongelmaisista valinnanvapaus saattaisi lisätä itsemääräämisoikeutta häneen liittyvissä asioissa. Nykylainsäädännön mukaan asiakkaalla on oikeus päihdekuntoutukseen, mutta hänellä ei välttämättä ole oikeutta määritellä sitä, millaista päihdekuntoutusta hän saa. Valinnanvapauden myötä asiakas voisi päättää esimerkiksi omasta hoitolaitoksestaan. Tämä vaatisi kuitenkin riittävää tietoa olemassa olevista vaihtoehdoista, toimivia palvelumarkkinoita ja tuettua päätöksentekoa.

Nykyinen päihdehuoltolain tulkinta on painottanut päihdehuoltoon liittyvää subjektiivisen oikeuden ulottuvuutta, mikäli hakija on pystynyt osoittamaan, että hänen haluamansa hoitovaihtoehto vastaa hänen tarpeisiinsa parhaiten. Myös jo olemassa oleva lainsäädäntö antaa siis mahdollisuuden asiakkaan valinnanvapauteen.

4. Jos asiakkaalla on laaja-alaisia palveluntarpeita, toteutuuko uudistuksessa asiakkaan mahdollisuus saada tarpeen mukaisella tavalla yhteen sovitettuja palveluita?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Palveluntarpeen arvioinneista ja asiakassuunnitelmasta on säädetty laeilla. Lakiesityksessä esitelty monituottajamalli vaatii erityistä osaamista palveluohjauksessa, jotta hoitopolku etenee asiakkaan tarpeen mukaisella tavalla. Miten varmistetaan joustavuus asiakassuunnitelman toteuttamisessa?

Valinnanvapaus voi pahimmillaan hajauttaa päihdeongelmaisten tarvitsemat palvelut eri tuottajien kapea-alaisesti tarjoamiksi irrallisiksi palveluiksi. Kenellä on tällöin vastuu hoidosta kokonaisuutena?

Palveluohjauksen tulisi yhdistää sote-keskusten ja maakunnan liikelaitoksen kautta saadut palvelut yhdeksi kokonaisuudeksi. Tavoitteiden saavuttamista tukeva saumattomuus edellyttäisi, että sama ammattilainen voisi toimia molempien tasojen palvelujen osalta huumeidenkäyttäjien/päihdeongelmaisten tarvitsemien palvelujen palveluohjaajana. Muutoin asiakkaan kannattaisi hakeutua suoraan maakunnan liikelaitokseen.

5. Antaako uudistus riittävät edellytykset saavuttaa 3 miljardin euron kustannusten kasvun hillinnän tavoite?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kustannusten hillintä ei ole riippuvainen vain sote-uudistuksesta vaan myös muualla lainsäädännössä tapahtuvista muutoksista. Mikäli esimerkiksi alkoholilainsäädäntöä muutetaan sallivammaksi, lisääntyvä alkoholin saatavuus lisää kulutusta ja haittoja. Tällöin kuormitus sosiaali- ja terveyssektorille väistämättä kasvaa ja kustannusten kasvun hillinnän tavoitteen saavuttaminen vaikeutuu.

Hyvin toteutettuna uudistus saattaa nostaa kustannuksia alkuvaiheessa, mutta tätä ei tulisi pitää ongelmana. Varsinaiset säästöt saattavat tulla huomattavasti myöhemmin. Taloudellisten säästöjen hakeminen ei saa heikentää kansalaisten asemaa ja perusoikeuksia vaan pikemminkin nykyisen järjestelmän epäkohdat esimerkiksi yhdenvertaisuuden suhteen tulee korjata. Kustannusten hillinnän tulee perustua monipuoliseen arviointiin niiden kasvun syistä ja taustalla vaikuttavista tekijöistä.

Kustannukset saattavat kohota sen seurauksena, että sote-uudistus toteutetaan huonosti ja hätiköiden. Hyvä ja huolellinen toteutus on siis olennaisessa asemassa, kun tavoitellaan kustannusten kasvun hillitsemistä. Tämänhetkinen aikataulusuunnitelma ei tue tavoitteen saavuttamista.

6. Toteutuuko demokratia esityksessä riittävällä tavalla? Jos ei, miten esityksen kansanvaltaisuutta voisi vahvistaa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin X**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Esityksessä todetaan esimerkiksi, että ”maakunta vastaa suoran valinnan palveluiden sisältyvien palvelukokonaisuuksien ja asiakkaiden palveluketjujen yksityiskohtaisemmasta määrittelystä maakunnan ja sen asukkaiden tarpeiden mukaisesti.” Lakiehdotuksessa ei ole määritelty maakunnille selkeitä ja yhdenmukaisia kriteereitä. Ovatko rakenteet – asiakkaan osallisuuden lisääminen, ja vaikuttamistoimielimet – riittäviä? Esimerkiksi asukkaiden kuulemisesta olisi mahdollista säätää minimivaatimukset. Asukkaiden vaikutusmahdollisuuksista säädetään myös mm. maakuntalaissa ja järjestämissä.

Uudessa rakenteessa sosiaali- ja terveyspalvelujen markkinoilla toimii keskenään hyvin erilaisia tuottajia. Sopimus- ja omistajaohjauksen piirissä olevissa yhtiöissä valtaa käyttää yhtiökokous. Miten maakunnat – asukkaista huolimatta – voivat vaikuttaa yksityisten yritysten toimintaan?

7. Edistääkö uudistus toimintatapojen muutosta ja uusien palveluinnovaatioiden käyttöönottoa, millä voidaan varautua tulevaisuuden haasteisiin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että valinnanvapauden ja markkinoiden hyödyntämisen keskeisenä tavoitteena on luoda markkinoiden toimintaan perustuvia kannustimia uusiin, asiakkaille ja veronmaksajille parempana vaikuttavuutena lisäarvoa tuottaviin innovaatioihin.

Palvelun tuottajalla ei kuitenkaan olisi esityksen mukaan velvoitetta jakaa tutkimus- ja kehittämistoimintansa tuloksia vaan ainoastaan selostaa sitä koskevat toimintaperiaatteet ja yhteenveto. Tarkemmat tiedot voidaan lukea liikesalaisuuksiksi.

Jo nykyisin kilpailutukset ovat usein hyvin tarkkaan rajattuja. Tämä heikentää erityisesti pienten toimijoiden mahdollisuutta ottaa taloudellisia riskejä ja kokeilla uusia toimintatapoja. On vaikea nähdä, miten uusi rakenne muuttaisi tilannetta. Sen lisäksi, että tuottajat kilpailevat alhaisilla kustannuksilla kehittämistoiminnan sijaan niin myös liikesalaisuuksina pidettyjen palveluinnovaatioiden leviäminen hidastuu.

Kysymyksiä lakiluonnoksen yksityiskohdista

8. Sosiaali- ja terveydenhuollon valinnanvapauslakiluonnoksen 3 luvussa säädettäisiin asiakkaan suoran valinnan sosiaali- ja terveystalouksista.

8a. Ovatko säännökset suoran valinnan palveluista riittävän selkeitä siltä osin, mitkä palvelut kuuluvat yhtiöitettävien valinnanvapauspalveluiden piiriin ja mitkä kuuluvat maakunnan liikelaitoksen tuottamiin palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei X**
- e. ei kantaa

Jos kanta on ei, miten olisi tarkoituksenmukaista määritellä ne perusteet, joilla maakunnat määrittelevät tarkemmin sote-keskuksissa tuotettavat perustason ja laajennetun perustason palvelut?

-

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunta määrittelee itse mitä ennalta ehkäisevää toimintaa suoran valinnan palveluissa tehdään. Tässä vaiheessa on mahdotonta lausua haittoja vähentävän ja ennalta ehkäisevän toiminnan riittävydestä huumeidenkäyttäjien/päihdeongelmaisten näkökulmasta.

Täsmennettävä esimerkiksi mitä ovat lyhytaikaiset ja tilapäiset sosiaalipalvelut. Määriteltävä monipalveluja tarvitseva asiakas ja selvennettävä milloin asiakas ohjataan maakunnan liikelaitokseen. Entä kuka tekee arviot sote-keskuksissa? Ylipäätään esityksessä on uusia termejä, joita ei ole määritelty riittävästi.

Perustasolle määritelty terveysneuvonta pitää sisällään määritelmällisesti myös haittoja vähentävän päihdetyön. Esimerkiksi huumeidenkäyttäjien sosiaali- ja terveysneuvonta ja pistovälineiden vaihtaminen voisi siten olla sote-keskuksen perustason toimintaa, mutta sitä tulisi voida tehdä myös muualla. Anonymiteetti huumeidenkäyttäjille tarjottavissa matalan kynnyksen palveluissa tulee turvata myös uudessa palvelurakenteessa.

8b. Turvaako maksusetelijärjestelmä maakunnalle riittävät ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet järjestämistä vastaavan kannon näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiesityksen mukaan maakunnan on annettava maksusetelin avulla mahdollisuus valita palvelun tuottaja suoran valinnan palvelukokonaisuuksiin kuuluvissa yksittäisissä toimenpiteissä ja palveluissa, jotka ovat palvelukokonaisuuden itsenäisiä osakokonaisuuksia. Näiden palveluiden määrittely jää tuottajalle.

Asiakkaan kieltäytyessä maksusetelistä, tuottaja vastaa asiakkaan palvelujen tuottamisesta muulla tavoin. Onko mahdollista, että maakunta joutuu järjestämään keskenään päällekkäisiä palveluita?

Antaessaan palveluja maksusetelillä palvelun tuottaja vastaa palvelun sisällöstä ja tuottamisesta siten kuin maksusetelissä on määritelty. Palvelun tuottaja voi kuitenkin itse määritellä, millä alueella se tuottaa toimipisteensä ulkopuolelle annettavia palveluja.

Onko maakunnalla reaalisia ohjausmahdollisuuksia palveluntarjonnan ohjaamiseen tilanteessa, jossa se olisi asukkaiden yhdenvertaisuuden ja palveluiden laadun näkökulmasta tarpeellista?

Miten palveluntuottajia valvotaan? Kuinka laaja on asiakkaan oikeussuoja?

8c. Onko maksusetelijärjestelmässä sote-keskuksen oikeuksista ja velvollisuuksista säädetty tarkoituksenmukaisesti?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin

- c. **ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Suoran valinnan palvelun tuottajalla säilyy kokonaisvastuu asiakkaan palvelukokonaisuudesta. Miten sote-keskus voi valvoa palveluntuottajia, jos sillä ei ole ohjausmahdollisuutta?

8d. Mahdollistaako maksusetelijärjestelmä asiakkaalle riittävät mahdollisuudet vaikuttaa tarvitsemiensa palvelujen toteutukseen?

- a. kyllä
- b. **kyllä pääosin X**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Jos asiakas kieltäytyy vastaanottamasta maksuseteliä, suoran valinnan palvelun tuottaja on kuitenkin velvollinen vastaamaan asiakkaan sosiaali- ja terveystalouden palveluiden tuottamisesta muulla tavoin. Tämä lisää asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia palveluihinsa, mutta miten palvelut näissä tilanteissa tosiasiallisesti ja kustannustehokkaasti järjestetään?

Miten maksusetelillä tuotettua palvelua tosiasiallisesti valvotaan?

Valinnanvapaus edellyttää kattavaa tietovarantoa ja kuvausta palvelujen sisällöstä. Tiedon tuottamisen suunnitelmat ja aikataulut eivät vaikuta realistisilta, mikäli rekistereiden tulisi olla valmiina vuodesta 2019. Onko realistista odottaa, että asiakkailla on käytössään riittävät ja vertailtavuuden mahdollistavat tiedot esteettömästi ja selkokielellä saatavilla?

9. Lakiluonnoksen 4 luvussa säädettäisiin asiakkaan mahdollisuuksista valita maakunnan liikelaitos ja sen toimipiste. Antavatko säännökset asiakkaalle tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet valita palvelujen tuottaja?

- a. **kyllä X**
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Asiakas saa muut kuin suoran valinnan palvelut sen maakunnan liikelaitokselta, jonka asukas hän on. Valinnan voi tehdä erikseen perustason ja erityistason toimipisteeseen silloin kun maakunnan liikelaitos on eriyttänyt nämä palvelut. Asiakas voi valita myös toisen maakunnan liikelaitoksen ja sen toimipisteen, jollei valintaoikeutta ole erikseen lailla tai sen nojalla rajoitettu.

10. **Lakiluonnoksen 5 luvussa** säädettäisiin asiakassetelin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä.

10a. Ovatko säännökset asiakkaan aseman ja oikeuksien näkökulmasta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Päihdeasiakkaiden hoitopolku on usein monipolvinen. Moniongelmaisen päihdeasiakkaan kohdalla ei voida lähteä siitä, että palveluntarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma olisi kertaluonteinen tapahtuma. Takaako asiakassetelin käyttö hoitopolun joustavuuden, vai päätyykö asiakas toistuviin käynteihin arvioinnin ja suunnittelun toimipisteessä?

Asiakasseteli tulee voida myöntää päihdeongelmaiselle asiakkaalle yksittäisiä palveluja laajempaan palvelukokonaisuuteen.

Asiakkaalla on mahdollisuus halutessaan käyttää myös omia varojaan ja maksaa asiakassetelin arvon lisäksi lisäpalveluista. Tällöin asiakas maksaa itse palvelun hinnan ja asiakassetelin välisen erotuksen. Vähävaraisilla ei välttämättä ole tähän varaa, jolloin hyvätuloiset ovat paremmassa asemassa palveluita valitessaan.

10b. Turvaako asiakassetelijärjestelmä maakunnalle riittävät ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet järjestämisvastuun kannon näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Asiakasseteliä perustellaan sillä, että sen avulla toteutuu asiakkaan valinnanvapaus muissa kuin suoran valinnan palveluissa. Maakunnan olisi määriteltävä riittävässä määrin muita kuin suoran valinnan palveluita asiakassetelin käyttöalaa.

Vähimmäisvaatimuksena on esitetty, että vähintään 15 prosenttia maakunnan liikelaitoksen palvelubudjetista tulisi suunnata asiakassetelimarkkinoille. Perusteluista ei selviä, miten tämä taso on määriteltävä. Näin ehdotuksella kavennetaan maakunnan itsehallintoa, joka lakisääteisesti vastaa tarpeenmukaisten palvelujen järjestämisestä

Riittävyyttä arvioidaan valinnanvapauden näkökulmasta siten, että asiakkaan valinnanvapaus toteutuu kyseessä olevissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Esimerkiksi juuri huumeidenkäyttäjän/päihdeongelmaisen asiakkaan kannalta on kuitenkin merkittävästi tärkeämpää,

että hän saa tarvitsemaansa palvelua oikea-aikaisesti. Onko oikeus valita tärkeämpi kuin oikeus palveluun?

Maakunnalla ei ole asiakassetelijärjestelmässä sopimus- eikä ohjausmahdollisuutta vaan ohjaus perustuu ainoastaan asiakassetelin sisältöön. Onko tämä tarkoituksenmukaista? Pysyvätkö asiakasmaksut kohtuullisina?

10c. Ovatko asiakassetelijärjestelmän käyttöönottoa koskevat maakunnan päätöksentekoa koskevat rajaukset riittäviä ja turvaavatko ne asiakkaan valinnanvapauden toteutumisen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Palvelutarpeen arvioinnista säädetään sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa. Maakunnan asukkaiden palvelutarpeita koskevien indikaattorien kehittäminen ja päivittäminen on keskeistä, jotta maakunnan palvelustrategiassa voidaan huomioida asukkaiden todelliset sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeet.

Asiakasseteli lisää muun kuin suoran valinnan palvelun valinnanvapautta edellyttäen, että asiakas saa riittävän tiedon palveluista. Asiantuntevan palveluohjauksen merkityksellinen rooli korostuu silloin, kun asiakas ei itse ole kykenevä tai halukas valitsemaan palveluntarjoajaa. Jos edellytykset täyttyvät, on asiakkaalle myönnettävä asiakasseteli yksittäisiä palveluja laajempaan palvelukokonaisuuteen.

11. Lakiluonnoksen 6 luvussa säädettäisiin henkilökohtaisen budjetin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä. Mahdollistavatko säännökset asiakkaalle riittävät mahdollisuudet vaikuttaa tarvitsemiensa palvelujen toteutukseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin X**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Henkilökohtainen budjetti on määritelty ensisijaisesti vammaisten ja ikääntyneiden palveluissa käytössä olevaksi mahdollisuudeksi. Maakunnalla olisi kuitenkin mahdollisuus tarjota henkilökohtaista budjettia myös muille asiakasryhmille, mutta edellytyksenä olisi pitkäaikainen ja laaja-alainen tuen ja avun tarve. Tällöin myös osa pitkäaikaisia palveluita tarvitsevista moniongelmaisista huumeidenkäyttäjistä/päihdeasiakkaista voi hyötyä.

Jos maakunnat tekevät tässä keskenään erilaisia ratkaisuja, kansalaisten yhdenvertaisuus ei toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Henkilökohtaisesta budjetista tulisi säätää tarkemmin.

12. Valinnanvapauslainsäädännön myötä esitetään potilaslakiin ja sosiaalihuollon asiakaslakiin lisättäväksi uusi luku päätöksenteon tukemisesta (tuettu päätöksenteko).

Valinnanvapauslainsäädäntöön sisältyisi potilaille ja asiakkaille erilaisia valinnanmahdollisuuksia (muun muassa suoran valinnan palvelut, maksuseteli, asiakasseteli ja henkilökohtainen budjetti). Näissä erilaisissa valintatilanteissa asiakkaat voivat tarvita tukea valintoja tehtäessä. Onko tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tarkoituksenmukaisia?

- a. **kyllä X**
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Tuettu päätöksenteko auttaa erityisesti niitä asiakasryhmiä, joilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia tehdä valintoja, kuten esimerkiksi kriisissä olevaa huumeidenkäyttäjää/päihdeongelmaista.

Tuetun päätöksenteon merkittävyys päihdeongelmaisten kohdalla voi kuitenkin olla marginaalinen siihen liittyvän monivaiheisen valinta- ja päätösprosessin vuoksi. Esimerkiksi luotettu kokemusasiantuntija päätöksenteon avustajana voisi mahdollistaa vertaistukityyppisen tuen hoitovaihtoehtojen valinnassa.

Tuetun päätöksenteon sijaan asiantuntevan palveluohjauksen merkitys paljon palveluita käyttävien keskuudessa on huomattava.

13. Lakiluonnoksen 7 luvussa säädettäisiin palvelun tuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettelyistä.

13a. Ovatko säännökset hyväksymismenettelyistä uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. **ei kantaa X**

Vapaamuotoiset huomiot

13b. Ovatko säännökset sopimusmenettelyistä uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei

e. **ei kantaa X**

Vapaamuotoiset huomiot

14. Lakiluonnoksen 8 luvussa säädettäisiin palvelujen tuottamisesta ja palvelun tuottajien velvoitteista. Ovatko säännökset uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunnilla tulisi olla oikeus päättää palvelutuotannosta alueellisten olojen mukaan. Maakunnan liikelaitoksen tulisi voida tuottaa itse suoran valinnan palveluita, ilman yhtiöittämisvelvoitetta.

15. Lakiluonnoksen 9 luvussa säädettäisiin palvelun tuottajalle suoritettavista korvauksista.

15a. Ovatko suoran valinnan palveluita koskevat kiinteän maksun osuus ja sen määräytymistä koskevat edellytykset riittäviä turvaamaan palvelujen riittävä rahoitus?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. **ei kantaa X**

Vapaamuotoiset huomiot

15b. Ovatko säännökset muista korvauksista uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. **ei kantaa X**

Vapaamuotoiset huomiot

16. Lakiluonnoksen 11 luvussa säädettäisiin lain voimaantulosta. Ovatko 71 §:n mukaiset siirtymäsäännökset uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. **ei X**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Siirtymäaika on liian lyhyt massiivisten rakenteellisten muutosten tekemiseen.

17. Antaako esitys maakunnille riittävät edellytykset järjestämisvastuun toteuttamiseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunnan järjestämisvastuun kantaminen edellyttäisi, että sillä olisi käytössä sote-palveluiden tarpeen arviointiin liittyvää tarkoituksenmukaista tietoa.

Maakunta ei ole sopimussuhteessa asiakas- tai maksuseteleillä palveluita tuottaviin tuottajiin. Vähimmäisvaatimuksena on esitetty, että vähintään 15 prosenttia maakunnan liikelaitoksen palvelubudjetista tulisi suunnata asiakassetelimarkkinoille. Perusteluista ei selviä, miten tämä taso on määritelty. Näin ehdotuksella kavennetaan maakunnan itsehallintoa, joka lakisääteisesti vastaa tarpeenmukaisten palvelujen järjestämisestä. Myös yhtiöittämisspakko rajaa järjestämisvastuuta.

Uudistuksen yhteydessä tulee huomioida myös muiden kuin lakisääteisten palvelujen merkitys, jotta yksilön hyvinvoinnin ja kuntoutumisen edistyminen saadaan turvattua. Järjestöt tuottavat kansalaisille erilaisia sosiaali- ja terveysalan palveluja ja esimerkiksi matalan kynnyksen toimintaa, jolla tavoitetaan runsaasti haitallisesti päihteitä käyttäviä ja heidän läheisiään varhaisessa vaiheessa. Palveluihin voi hakeutua omaehtoisesti ilman läheteitä. Tällainen yleishyödyllinen toiminta ehkäisee haittoja ja säästää julkisen sektorin varoja.

On aihetta pelätä, että järjestöjen toimintaedellytykset vaikeutuvat, jos järjestöavustuksia myöntäneet kunnat luopuvat niistä eikä maakunta katso avustamisen kuuluvan sen järjestämis- tai tuotantovastuuseen.

18. Antaako esitys riittävät edellytykset sosiaali- ja terveydenhuollon markkinoiden syntymiseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin X**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Markkinat syntynevät Etelä-Suomeen ja muihin isompiin kaupunkeihin. Tarjontaan vaikuttavat myös maakuntien tekemät itsenäiset ratkaisut.

18b. Antaako esitys riittävät edellytykset pienten toimijoiden toimimiseen sosiaali- ja terveydenhuollon markkinoilla?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei X**
- e. ei kantaa

Jos ei, miten esitystä tulisi muuttaa?

-

Vapaamuotoiset huomiot

Järjestöt ovat usein erikoistuneita. Onko räätälöity palvelu uudessa markkinatilanteessa valtti, vai joutuvatko järjestöt laajentamaan toimintaansa ”täyden palvelun tavarataloiksi”.

53 § todetaan, että tuottajille maksetaan korvaukset palveluiden tuottamisen jälkeen. Tämä voi olla ongelmallista erityisesti pienten palveluntuottajien kannalta, joiden budjetissa on hyvin vähän joustovaraa. Asiakas- tai maksuseleillä hankittavien palvelujen määrä voi olla hyvin vaihteleva, mikä myös heikentää pienten toimijoiden mahdollisuutta ylläpitää jatkuvasti palveluissa vaadittavaa palvelutasoa.

19. Miten ihmisen lisääntyvä mahdollisuus valita palveluntuottaja ja vaikuttaa siten palveluihinsa vaikuttaa ihmisen hoitoon?

20. Onko laki tarkoituksenmukainen hammashoidon näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa X**

Vapaamuotoiset huomiot

21. Onko uudistuksen vaikutukset arvioitu näkemyksenne mukaan oikein ja riittävästi?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei X**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomioita

Yleisperusteluissa todetaan, että vaikutusten arviointi on tässä vaiheessa hankalaa, koska ei ole tiedossa, miten lainsäädäntöä tullaan toteuttamaan maakunnissa. Lisäksi todetaan, että varsinaista tutkimustietoa arvioinnin pohjaksi on ainoastaan terveydenhuoltolain valinnanvapauden osalta, mutta ei sosiaalipalveluissa. Todetaan myös, että kansainvälisiä kokemuksia valinnanvapaudesta ei voida käyttää, koska mallia ei ole toteutettu samanlaisena missään muualla.

Aikataulua väljentämällä olisi voitu kerätä tietoja esimerkiksi erilaisista valinnanvapauteen liittyvistä kokeiluista, niiden laadusta, kustannusvaikutuksista ja asiakkaiden näkemyksistä.

22. Miten arvioitte uudistuksen vaikuttavan oman taustaorganisaationne tai jäsenorganisaatioidenne asemaan?

Valinnanvapauden taustalla oleva sosiaali- ja terveystalveluiden markkinoiden avaaminen tulee vaikuttamaan erityisesti pieniin päihdetyötä tekeviin järjestöihin.

Vapaaehtoistyötä tekevän järjestön pelkona on, että toimintaan tulevat huumehoidossa olevat ihmiset eivät itsekään tiedä oman hoitonsa kokonaisuutta ja/tai mahdollisuuksia. Tämä voi tuoda haasteita vapaaehtoisten ohjaamiseen.

23. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta.

Lakiluonnos on keskeneräinen, mikä vaikeuttaa lausunnon antamista merkittävästi.

Lakiesityksessä on keskitytty pitkälti markkinoiden avaamiseen. Erityistä huolta herättää sääntelyn ja ohjaamisen kuvaamisen niukkuus.

Onko 68 § kuvattu valvonta riittävää?

Sote-keskuskokeiluja tehdään viidellä paikkakunnalla samaan aikaan kuin lakiehdotus on lausunnoilla. Miksi kokeilujen tuloksia ei odoteta ennen valmistelun jatkamista? Valmistelussa tulisi kuulla myös asukkaita.

Yhdenvertaisuus palveluihin pääsyssä ei toteudu riittävästi. Erityistä huolta herättää alueellisen eriarvoistumisen mahdollisuus ja tukea kaipaavien asiakkaiden tosiasiallinen mahdollisuus valita palvelunsa.

Tämänhetkisessä esityksessä korostuvat terveystalvelut sosiaalitalveluiden jäädessä ohuemmin kuvatuiksi ja määritellyiksi.

Valinnanvapauden toteutuminen edellyttää selkokieleistä tiedottamista ja monikanavaista tiedottamista. Valinnanvapauden tiedonhallintatalveluiden toteuttamisen (66 §) aikataulu vaikuttaa luonnoksen perusteella epärealistiselta.

Malli olettaa, että asiakkaalla on valittavanaan nykyistä enemmän tuottajia ja mahdollisuus tehdä omia valintoja. Harkittujen valintojen tekeminen edellyttää riittävää tietoa ja reaalisia vaihtoehtoja sekä erityisen asiantuntevaa palvelunohjausta esimerkiksi huumeidenkäyttäjille / päihdeongelmallisille.

24. Yksilöidyt säädösmuutosehdotukset.

-